

Szt. Domonkos utcai orthodox árvaház

Kupferstein Ervin (Joel Kupferstein)

„A Domonkosban az volt a jó, hogy én nem féltem, hogy zsidó vagyok.”

Az interjút az Askelonban (Israel) élő egykori növendékkel Dombi Gábor telefonon készítette 2020 májusában. Születési adatok: 1942. május 16. Debrecen

Anyámmal voltam Bergen-Belsenben, apukámat, Kupferstein Mórt elvitték munkaszolgálatra. Az I.ten megvédett bennünket. Bergen-Belsenben nagyon rossz volt, nem volt mit ennünk, és tombolt a tífusz. Egy pár dologra talán emlékszem: leesett egy konnektor a szekrényről a szemem mellé és sok vér volt; egy asszony leesett az emeletes ágyról és meghalt a táborban; emlékszem a szabadulásra, a kórházra, vonatokra.

Anyukámmal és a testvéreivel kerültem Bergen-Belsenbe. Apukámat elvitték Auschwitzba, onnan Buchenwaldba. Onnan ment dolgozni Bergába, és ott dolgozott, amíg meg nem ölték. 33-34 éves volt.

Anyukámmal és az ő húgával tértünk vissza Debrecenbe. Ott anyukám megismerkedett egy békéscsabai férfival, akihez hozzáment feleségül. Ezért átköltöztünk Békéscsabára. Onnan mentem a Domonkosba. [Kérdésre válaszolva:] Nem emlékszem, hogy Békéscsabán lett volna valamilyen gyerektábor, minden zsidó gyerek onnan Budapestre ment. Mi vallásos orthodoxok voltunk, és oda mentek a csabai orthodox gyerekek. Amikor kicsit nagyobb lettem, én is elmentem oda.

Azért kellett az árvaházba mennem, mert a mostohaapám nem volt jó hozzám. Négy és fél éves voltam, amikor elszöktem először otthonról és egy erdőben aludtam. Nem szerettem a mostohaapámat. De I.ten megsegített, és most is itt vagyok, erős vagyok, minden rendben van. Hatéves koromban kerültem az árvaházba. Úgy 1948 körül. 1950-ben jöttünk Izraelbe, és az árvaházban másfél évet töltöttem. És amikor már tudtuk, hogy jövünk Izraelbe, fél évvel az indulás előtt már nem mentem vissza a Domonkosba.

Ha jól emlékszem, akkoriban volt három aliya, 1948-ban, 49-ben és 50-ben. Mi 1950-ben jöttünk ki, legálisan. Ros hasóne-kor értünk Izraelbe.

Az árvaházban egy osztályt jártam ki. Volt egy kommunista tanárunk, aki nehéz és rossz ember volt, de engem szeretett, mert mindig jól viselkedtem és jó tanuló voltam. Már az első osztályban tudtam 100-ig számolni, és adott is ezért nekem egy ajándékot is: vett nekem egy repülőgépet, nagyon szépet. Nem tudom, meddig volt meg, de erre a játékra emlékszem. Azután volt egy nagyon édes tanítónőnk, vörös hajú. Szeretett engem. Az iskola szemben volt az árvaházzal. S ha betegek voltunk, akkor az ablakon át láttuk az iskolát. Nem voltam sokat beteg, de Németország hatása megmaradt: néha fáj a hasam.

Nem emlékszem, hogy sokan voltunk-e? De emlékszem az ünnepekre, hanukára és purimra, amikor műsort adtunk. Ekkor örültünk, ettünk, játszottunk. Számháborús játékra emlékszem, azt Budán játszottunk egyszer, akkor ott sokan voltunk. Ahogy akkor is, amikor elmentünk mindannyian a Jointhoz új ruháért. Nagyon örültünk neki. Az árvaházi étterem a pincében volt. Ott is sokan voltunk. De csak Békéscsabáról 8-10 gyerek jött.

Talán négyemeletes ház volt, és minden szinten voltak hálósobák.

Nekem ott nagyon jó volt. Én jól éreztem magamat. De mindig verekedtünk. Futballozásokor is. Volt az is, hogy kaptam, de mindig visszaadtam. Anyukám persze hiányzott, de az új férje miatt nem akartam otthon lenni. Így Békéscsabáról egyedül utaztam a Domonkos utcába is, hatévesen, és úgy is utaztam, haza. Egyedül a lépcső okozott gondot, felmászni a vasút magas lépcsőjére, és onnan leszállni. Arra emlékszem, hogy az utcasarkon volt egy nagy templom. [Ma Cházár András utca]

Emlékszem még arra, ahogy szombatoként mentünk a közeli zsinagógába, és az első május elsejémre, amikor mentünk felvonulni, és énekeltünk, „jobb kézbe a kasza, bal kézbe a kard”. Az iskolai tanárok nem voltak zsidók, tőlük ilyeneket tanultunk.

Az árvaházban reggel imádkoztunk, s minden ünnepet megtartottunk. Ott a nevelők orthodox zsidók voltak. Az imákat már otthonról tudtuk. Az én apukám például jesivában is tanult.

A Domonkosban az volt a jó, hogy én nem féltem, hogy zsidó vagyok. Sőt nagyon harciasak is voltunk. Békéscsabán verekedtem nagyobb fiúkkal, akik megfogták és meghúzták a pajeszomat. Sokat verekedtem – velük is. Csak egy pár gyerekre emlékszem. Azok a nevek, amik előbukkannak: Vonfeder Erzsi, Vonfeder Jidi (?). Azokra jobban, akik Békéscsabáról érkeztek Budapestre.

Mi otthon magyarul beszélünk, de anyuka, ha nem akarta, hogy értsem, amit mond, akkor jiddisül beszélt. De én nem tudok jiddisül. Anyám Bogátról [valószínűleg Nyírbogát, szerk.] vagy Hajdúnánásról származott. Apukám Újfehértóról származott, → jesivába Nagyállón járt. Amikor kicsi voltam, énekelte nekem,

a „*Szól a kakas már*”-t. Nagyon jó hangja volt. Jó humorú komikus volt – mesélték. Egyszer elbújt egy fal mellett és elmondott fejből úgy egy meccset, mind a 90 percét, hogy nem is látta.

Magyarországról nem hoztunk emléktárgyakat, csak néhány fénykép maradt meg, így apámról is, aki munkaszolgálatos egyenruhában van. Amikor megérkeztünk Izraelbe, itt is otthonokba kerültem. Nem árvaházba, hanem gyerekotthonba. Anyám férje miatt. De nekem nagyon jó volt ott. Sok helyen megfordultam, az első Jeruzsálemben volt, és még sok helyen. Ott együtt voltam az arab országokból érkezett zsidókkal. Arra emlékszem, hogy DDT-t tettek a fejünkre, hogy ne legyünk tetvesek. Az otthonokban nem voltak magyarok. Nekem mindent előlről kellett tanulnom: enni ivritül, verekedni ivritül. Nagyon sokat verekedtem: ennivaló miatt, a jó ágy megszerzése miatt. Bár nem tartom magam verekedősnek, de nem hagyom magamat. Focista is voltam itt, Askelonban. Azért hagytam abba, mert úgy 14-15 éves koromban az askeloni rabbi elkapott szombaton, foci után, és kiabált rám, hogy csavargó vagyok, hogy miért merek focizni szombaton, azért halt meg az apám... Adtam neki *kovedot* [tiszteletet], és ugyan futballoztam tovább, de már nem csapatban.

Amikor anyukám meghalt 1998 decemberében, az első tettünk az volt, hogy Magyarországra utazzunk 1999-ben. Amikor megérkeztünk, az első vágyam az volt, hogy visszamenjen a Domonkos utcába, de a taxis nem ismerte. Akkor még jóval fiatalabb voltam, én is többre emlékeztem, de nem tudták, hogy miről beszélek. Ha véget ér a koronavírus járvány, vissza akarok menni a Domonkos utcába és elvinni a gyerekeim és pár unokámat oda – három fiam és hét unokám van.